

Rol emergent de les dones gitanes

Si la injustícia és un fet, la resistència, una necessitat. Això és el que ens narra la història de les dones gitanes, una història de lluita i fortalesa que ha de ser entesa des d'un marc crític postcolonial per poder entendre la profunditat de les mateixes i el que poden aportar actualment al feminisme blanc i al conjunt de la societat.

Text:
Paquita Domingo,
vicepresidenta de
la Dona i Salut
de la Federació
d'Associacions Gitanes
de Catalunya
Fotografies cedides
per la FAGIC

Des d'aquest marc decolonial, on queda reflectit que el poder està intrínsecament relacionat amb la representació, podem entendre com, mitjançant l'etiquetatge i la categorització, s'han imposat imatges hegemòniques en l'imaginari col·lectiu construint la subalteritat de les dones gitanes, mitjançant una narrativa dicotòmica entre el desitjable i l'indesitjable, emprant diferents estereotips que han anat canviant al llarg del temps segons els interessos sociopolítics del moment i arribant a ser contradictoris entre si. Passant de ser bruixotes, lletges i malvades al segle XV, a passionals, provocadores, hipersexualitzades i racialitzades al segle XVIII-XX, i, a partir dels setanta, a ser les submises sotmeses a l'home, amb molts fills i desajustades, sempre en oposició a la dona bona i virtuosa i, més tard, oposada a la dona moderna, alliberada i autònoma.¹ Aquest antigitanisme de gènere, que perdura des de fa sis-cents anys fins a l'actualitat, ha estat i és l'instrument del sistema patriarcal capitalista per normativitzar la moralitat, els rols de gènere, les identitats, els cossos, etc. en una lògica de normal-anormal, superior i inferior, que no sols afecta les dones gitanes, sinó a totes les dones.

Des d'aquest context, el feminisme romaní pot aportar eines per desgranar els mecanismes d'opressió que poden quedar invisibilitzades pels privilegis de classe i ètnia

i ajudar en l'avanç per a la igualtat de drets de les persones, independentment del seu sexe, credo, ètnia, i impulsant el debat feminista actual, aprofundint en els ideals democràtics.

Les eines de les quals partim les dones gitanes són de la nostra història, una història que encara s'està construint i que encara s'ha d'estudiar en profunditat acadèmicament per donar-li el lloc que es mereix. Amb tot, la informació recollida mostra com les nostres ancestres gitanes ja exercien un feminisme d'acció, que no de conceptualització, àmbit reservat per a les classes privilegiades, que són les que han tingut la potestat de generar la narrativa hegemònica.

DONES GITANES REFERENTS AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Arribada de la població gitana a la península al segle XV: la Comtessa Doña Luisa apareix referenciada en les cròniques medievals, exercint un paper protagonista en la defensa i protecció del grup humà que dirigia, així com la seva capacitat de negociació, que van ser molt importants. Cal tenir en compte que el fet que una figura femenina es detallés en aquella

època deixa entreveure el pes que van tenir les dones gitanes en una època en la qual la dona a Espanya estava relegada a l'esfera privada, subordinada a l'home.²

Gran batuda, 1749. Primer genocidi d'Estat. Van ser capturades entre 9.000 i 12.000 persones. Van separar dones i homes; aquests portats a galeres i les dones a cases de misericòrdia a treballar en labors «femenines». Les dones es rebel·laven feroçment, van mostrar obertament la seva rebel·lia a través de constants insubordinacions i motins, van protagonitzar molts intents de fugida.³ El més destacat va tenir lloc el gener de 1753, sent la tia Rosa Cortés la capítost, després d'obrir un forat en la paret amb un clau i aigua va ajudar a escapar 52 dones.

Cigarreres, segle XIX. El moviment de les cigarreres, on la figura de les dones gitanes era significativa, (...) *no era simplement un moviment obrer femení que lluitava per rebre els mateixos drets que els obrers, sinó que funcionaven a les seves fàbriques com una família en el seu conjunt. Els seus reclams i protestes estaven destinades al millorament del salari, les condicions de vida i treball.*⁵

Soledad Casilda Hernáez Vargas (1914-1992). Militant anarcofeminista i resistent antifeixista. En 1931 va ser membre de

les Joventuts Llibertàries i va ser empresonada per fer una crida a la vaga a les treballadores d'una empresa que només contractava personal femení. També va participar en la resistència contra l'exèrcit alemany integrada en les xarxes de resistència antifeixista.

La rebel·lió en el Camp de Famílies Gitanes d'Auschwitz, 1944. El dimarts 16 de maig de 1944 és recordat i commemorat per l'activisme gitano. Les autoritats nazis havien decidit liquidar el Zigeunerlager, Camp Gitano, i les presoneres i els presoners romanís es van armar amb pedres, amb pals i amb les eines que van poder a manera de resistència. *Almenys 19.000 dels 23.000 roma enviats a Auschwitz van morir aquí.*⁶

Moviment pioner LGTBI, 1975. Tia Myriam Amaya va participar de la primera manifestació en pro dels drets LGTBI en l'Estat Espanyol. Va tenir el suport de la seva família des que era jove, desmantellant el prejudici antigitano amb relació a l'animadversió del poble Rom cap al col·lectiu LGTBI.⁷

I tantes altres dones revolucionàries que van lluitar pel seu dret a ser diferents, que no les altres, a reivindicar la diversitat, perquè no hi ha una sola manera de ser, de fer i de crear coneixements. Aquesta pinzellada genealògica ens ensenya que, molt abans del

moviment associatiu espanyol, les dones gitanes ja disposaven d'una llarga trajectòria d'empoderament romaní, però que fins als anys noranta, amb l'auge de les associacions de dones gitanes, no es comença a visibilitzar en la societat majoritària.

ASSOCIACIONS DE DONES GITANES EN ELS NORANTA

Des dels anys noranta que es va fundar la primera associació de dones gitanes a Espanya, l'associació de Dones Gitanes Romí a Granada, Associació Romí Sersení a Madrid, Associació de Dones Alboreá, l'Associació AMURADI, etc.

Les dones gitanes han anat guanyant presència en l'espai públic, en el de la presa de la paraula i en l'àmbit d'incidència política; aquí veiem algunes dones gitanes referents:

Sílvia Heredia. Política espanyola membre del PP. Ha estat diputada per Sevilla el 2011 i el 2016.

Carlota Santiago. Senadora i diputada per Ciutadans en l'Assemblea de Madrid el 2019.

Beatriz Carrillo. Política i activista social espanyola, membre del Congrés dels Diputats pel PSOE el 2019, i presidenta de la Federació d'Associacions de Dones Gitanes (Fakali)

Sara Giménez. Representant espanyola davant la Comissió contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) del Consell d'Europa i diputada per Ciutadans el 2019.

ASSOCIACIONISME ACTUAL I EL PAPER DE LES DONES GITANES

Queda molta feina per fer en el camp de l'associacionisme, no podem oblidar que encara queda molt per arribar a la promoció integral de les dones gitanes, que parteixen d'una posició de desigualtat i desavantatge, producte del persistent antigitanisme. Per això, des de les organitzacions continuem esforçant-nos per implementar formacions, jornades, orientacions acadèmiques, laborals, etc. dirigides a dones gitanes, així com el més significatiu, donar veu i visibilitzar una imatge real de la romaní ben allunyada d'estereotips i prejudicis.

Com a reptes per al futur, als quals ens enfrontem les dones gitanes i que entre tots els agents implicats hem de col·laborar per donar una resposta, tant institucions com entitats públiques/privades, trobem el fet de continuar desenvolupant i ampliant el paper de les dones gitanes en llocs de rellevància com les presidències i juntes on assumim responsabilitats orgàniques. No des d'un rol d'interlocutora entre l'administració i la població

gitana, com a subjectes problemàtics que han d'integrar-se en la cultura hegemònica, perquè aquest paper implica una ideologia assimilacionista, en la qual la responsabilitat de la no integració recau en la població gitana, creant i acreixent les diferències, contribuint a l'etnificació dels problemes i categoritzant la població gitana com a subjecte de conflicte, perpetuant estereotips i despolititzant el moviment associatiu,⁸ sinó des d'una perspectiva de creació d'espais simbòlics d'inclusió, posant l'èmfasi en la diversitat cultural com a valor afegit i no com a part de la problemàtica, on tota la societat pugui reflectir-se i sentir-se identificada, independentment de l'ètnia.

Així com continuar treballant per a la promoció de les dones gitanes en tots els àmbits, acadèmics, socials i polítics.

Seguir accedint a càrrecs de decisió amb capacitat d'incidència política, així com aconseguir una representació significativa en tots els organismes públics i privats.

Com veiem, encara ens queda un llarg camí i moltes tasques per fer, sobretot ara que vivim temps convulsos, on el feixisme va guanyant quotes de poder a tot Europa. Per això, visibilitzar les veus diverses i heterogènies de les dones gitanes és imprescindible per al conjunt de la societat si de veritat volem viure en un món de totes, realment inclusiu i democràtic.

Fonts d'informació

- (1) Historia social. Núm. 93. 2019
- (2) <https://www.diariojaen.es/al-dia/el-santo-reino-de-sangre-calle-CB5399172>
- (3) Manuel Martínez Martínez: «Clamor y rebeldía. Las mujeres gitanas durante el proyecto de exterminio de 1749». Historia y Política, 40, 25-51, 2018.
- (4) <https://arainfo.org/prision-general-gitanas-la-gran-redada-1749/>
- (5) https://www.ecured.cu/Las_cigarreras#:~:text=Las%20cigarreras%20no%20eran%20simplemente,condiciones%20de%20vida%20y%20trabajo.
- (6) <https://encyclopedia.ushmm.org/content/es/article/genocide-of-european-roma-gypsies-1939-1945>
- (7) https://ajuntament.barcelona.cat/bcnacciointercultural/es/noticia/myriam-amaya-la-cronica-de-la-dignidad-y-el-compromiso_1022202
- (8) Ortiz-Cobo, M. i Bianco, R. (2020). Mediación Intercultural en crisis.